

บทความวิจัย

อัตลักษณ์ของชุมชนมุสลิมในตำบลรีอเสะออก : ภาคใต้ของประเทศไทย¹

Muslims Identity in Rueso Community : Southernmost Provinces of Thailand

อลิสฯ หะสามะ*

สค.ม (สังคมวิทยา), อาจารย์แผนกวิชาพัฒนสังคม

ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี

Abstract

This article is about Muslim at Ampure Reusoh, Naratiwat Province. It has 2 mains objective. *First*, to understand social context and Muslim culture. The ‘other’ is call for Thai Muslim. *Second*, try to opened perspective about ‘Plural Society’ which can be benefit and value. In the past, value and Muslim’s identity in Southernmost Provinces is under power of Thai government. In the contrast, Muslim people construct resistant

¹ โครงการประชุมทางวิชาการนานาชาติเกี่ยวกับภาคใต้ เรื่อง “ประสบการณ์ถิ่นไทยทักษิณ : การปฏิวัติทางสังคมในทัศนะประชาชน”, วันที่ 13-15 มิถุนายน 2545, โรงแรม ซี.เอส.ปัตตานี, สถาบันเจ้าภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สนับสนุนโดย มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์, มูลนิธิโตโยต้า

* หน่วยวิจัยเขตสถานะและการพัฒนาสังคมเพื่อสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

power with Thai government back. Furthermore, this article shows picture of the problem of consciousness for understanding people. The points are come from sending government officer from central. They lack of sensitive of social and cultural context in Southernmost provinces of Thailand. This factor makes a problem later. This article tries to promote voice for marginal people. Later, my proposal is the understanding between Thai government and Southernmost Muslim Province can establish by us 'Peace strategies'.

Keywords: Community, Conflict, Identity, Muslim, Peace

บทคัดย่อ

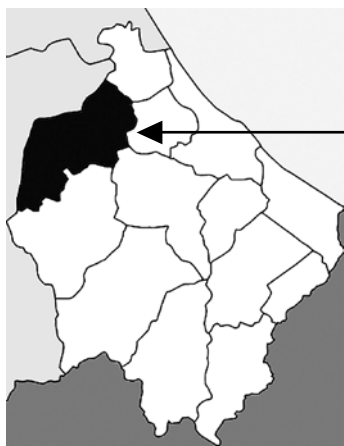
การศึกษามุสลิมในตำบลริอเสาะออก อำเภอริอเสาะ จังหวัดนราธิวาส มีความมุ่งหมาย 2 ประการ **ประการแรก**ต้องการทำความเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมชาวมุสลิมซึ่งมักจะถูกมองว่าเป็น “อื่น” ในประเทศไทย และ**ประการที่สอง** ต้องการเปิดมุมมองในการทำความเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมอันเนื่องมาจาก “ความหลากหลายทางสังคม” (Plural Society) ว่าเป็นสิ่งที่สามารถเอื้อประโยชน์และมีคุณค่าได้

ในอดีต คุณค่าและตัวตนของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ถูกกดทับโดยอำนาจและการกระทำของรัฐไทย จนไม่สามารถเผยแพร่ของตนออกมาได้ แต่อย่างไรก็ตามภายใต้กระบวนการกดทับของรัฐไทยนี้เอง ประชาชนในพื้นที่ก็ได้สร้างกระบวนการตอบโต้และขัดขืนต่ออำนาจรัฐด้วยเช่นกัน งานศึกษานี้จึงต้องการนำเสนอภาพรวมของ**ปัญหาซึ่งปรากฏออกมาในรูปความสำนึกและความเข้าใจของประชาชน** อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายของรัฐไทย ซึ่งไม่อาจทำความเข้าใจได้เลย หากไม่พิจารณาบริบททางประวัติศาสตร์ โดยมีจุดเริ่มต้นตั้งแต่การส่งข้าราชการจากส่วนกลาง ที่ขาดความรู้ ความละเอียดอ่อนทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไปปกครองคนในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งมากมาย บทความชิ้นนี้ยังให้ความสำคัญกับ **“เสียงของชุมชน”** สะท้อนให้เห็นว่าเขามองตัวตนของเขาอย่างไร และรู้สึกเช่นไรจากการถูกปฏิบัติจากภาครัฐ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากความขัดแย้งทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตามสิ่งที่งานวิจัยชิ้นนี้ค้นพบคือ พื้นที่ความเข้าใจระหว่างรัฐกับชุมชนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อภาครัฐปรับเปลี่ยนวิธีในการปฏิบัติต่อความแตกต่างหลากหลายของชุมชนไม่ว่าจะเป็นการพัฒนา “ยุทธศาสตร์สันติวิธี” ที่กำหนดนโยบายให้เคารพความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ในส่วนของชุมชนในพื้นที่เองก็สร้างช่องทางในการปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในกระแสสังคมโดยสังคมยังคง **ไว้ซึ่งการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมของตน** และการร่วมกันหาวิธีในการแก้ไขปัญหาในท้องถิ่น ปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้และทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เองจึงเปรียบเสมือน “การเปิดพื้นที่” พร้อมต่อการปรับตัวท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบและสันติ แต่อย่างไรก็ตามสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ในอนาคตยังต้องดูกันอีกต่อไป เนื่องจากในช่วงนี้ยังถือเป็นยุคของการเปลี่ยนผ่านเพื่อทำความเข้าใจชุมชนและให้ความเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น ซึ่งการแก้ปัญหาโดยการปรับเปลี่ยนนโยบายเท่านั้นยังไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ในส่วนนี้จึงต้องมีการระดมความคิดเห็นร่วมกันว่าจะทำอย่างไรกันต่อไป

คำสำคัญ: ความขัดแย้ง ชุมชน มุสลิม สันติ อัตลักษณ์

กล่าวนำ

รือเสาะ

ที่มา: <http://th.wikipedia.org/>

บทความเรื่อง “อัตลักษณ์ของชุมชนมุสลิมในตำบลรือเสาะออก : ภาคใต้ของประเทศไทย” ชิ้นนี้ผู้เขียนได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม การสัมภาษณ์ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ในชุมชนรือเสาะออก จังหวัดนราธิวาส โดยใช้ข้อมูลจากคำบอกเล่าของชาวบ้านเองว่าเขามีความคิดความรู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับตัวตนของเขา ผ่านเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ภาษาวรรณกรรม และการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยให้มีมติความสำคัญกับ

ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมการแสดงอัตลักษณ์ เป็นเครื่องมือหนึ่งในการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น จากเดิมใช้ข้อมูลเชิงปริมาณและการอธิบายตามกรอบทฤษฎี

ซึ่งไม่เพียงพอนในการทำความเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของคนในชุมชน จึงได้เพิ่มในส่วนของการวิเคราะห์ โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์คนในชุมชนหรือเสาะออกเพื่อมองให้เห็นภาพรวมที่เกิดขึ้น

จากแนวความคิดการทำให้เป็นสมัยใหม่ (Modernization) นั้น ก่อให้เกิดกระแสการพัฒนาเพื่อความเป็นทันสมัยในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย ยึดโยงตามแบบอย่างของผู้ที่เจริญแล้วด้วยการพัฒนาที่เน้นด้านวัตถุเป็นส่วนใหญ่ และหวังว่าเมื่อผู้คนมีทุกอย่างที่ดีพร้อมแล้วการพัฒนาทางด้านจิตใจก็สามารถที่จะพัฒนาตามได้ โดยมองเป็น “แบบเดียวกันหมด” แต่กระแสการพัฒนาต่าง ๆ เหล่านี้ก็ได้ถูกตั้งคำถามขึ้นมามากมายในภายหลังเพราะเหตุของสภาพทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อน รวมทั้งมีปัจจัยความไม่แน่นอนแทรกอยู่ในหลายมิติอย่างไม่อาจประเมินค่าได้ด้วยสถิติตัวเลขตามแบบมาตรฐานที่ตั้งไว้ การเน้นการพัฒนาแบบวัตถุนำนี้เองทำให้ละเลยบางส่วนมองข้ามความรู้สึกและความเป็นตัวตน รวมทั้งความหลากหลายทางวัฒนธรรมไปซึ่งไม่อาจปรากฏเห็นได้ในเชิงรูปธรรม ดังนั้นเอกสารฉบับนี้จึงพยายามนำเสนอแนวความคิดกระแสใหม่ ที่เน้นความเป็นตัวตน หรือ “อัตลักษณ์” โดยเสนอ “เสียง” ของกลุ่มคนที่ถูกเบียดขับออกจากกระแสหลัก เพื่อเสนอมุมมองใหม่ว่า สังคมนั้นไม่ได้มีลักษณะที่เป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมด มันยังมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะความเป็นตัวตนที่มีความเคลื่อนไหวของการให้คุณค่านั้นตามเวลา และสถานที่ของการดำรงตน รวมทั้งการนิยามความหมายของความเป็นตัวตนต่างออกไปจากความเชื่อกระแสเดียว

หากพิจารณาในแง่ของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ยังพบว่าเกิดจาก ปัญหาของความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันของประเทศไทยที่พยายามกดทับวัฒนธรรมอื่น การที่รัฐไม่เคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมว่าสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ให้กับสังคมมากกว่าก่อให้เกิดปัญหาสังคมซึ่งพิจารณาได้จากนโยบายความมั่นคงแห่งชาติว่า ความแตกต่างคือปัญหาของความไม่มั่นคง ให้ทุกส่วนเน้นวัฒนธรรมหลวงหรือวัฒนธรรมมาตรฐาน (สุริชัย หวันแก้ว, 2545 : 25) โดยปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ทศนคติของประชาชนในท้องที่และจัดสิ่งที่แตกต่างกันให้พ้นออกไป สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือ ปัญหาความขัดแย้งอย่างรุนแรงโดยเน้นการปราบปรามและการใช้กำลังจึงก่อให้เกิดปัญหาทางด้านจิตวิทยาที่ฝังรากลึก อยู่ในจิตสำนึกตลอดมา ด้วยเหตุนี้เองสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดเพราะความไม่เข้าใจในคุณค่าของความหลากหลายทางสังคม (Plural Society) จึงทำให้มุสลิมในจังหวัดชายแดน

ภาคใต้ถูกทำให้เข้าใจว่าเป็น “อื่น” (The Otherness) ซึ่ง โฮมิ บาบา (Bhaba Homi, 1994) นักวิชาการในสำนักหลังอาณานิคม ขยาย “ความเป็นอื่น” ว่าเป็นผลมาจากยุคสมัยอาณานิคม ว่ามีวาทกรรมแบบอาณานิคม (colonial discourse) มีการจัดวางความสัมพันธ์ของกลุ่มคนโดยการยึดเอาโมทัศน์แบบตายตัว (fixity) ของผู้ปกครองเป็นที่ตั้ง และมองความเป็นอื่นคือสิ่งไร้ระเบียบหรือเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และการเอาภาพฝังใจ (stereotype) ที่อยู่ในชุดของความรู้และการแยกแยะที่พยายามจะเข้าไปจัดการด้วยยุทธศาสตร์ของวาทกรรมชุดต่าง ๆ ให้อยู่ในระบบความสัมพันธ์ให้ได้เบ็ดเสร็จ ซึ่งผู้ปกครองใช้กลไกของอำนาจของการเลือกปฏิบัติและการกีดกัน (Prejudice and Discrimination) ผ่านความรังเกียจ ความลำเอียงและการจัดแบ่ง (สุริชัย หวันแก้ว, 2544 : 23) ดังนั้นความมีตัวตนจึงถูกกดทับไว้ มุสลิมในตำบลรีเสะออก จึงเป็นกรณีศึกษาหนึ่งเพื่อใช้ในการเรียนรู้และทำความเข้าใจคุณค่าของความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมของซึ่งกันและกัน ผ่านแว่นของคนที่มองที่ตนเอง โดยนำเสนอ “เสียง” แห่งตัวตนที่ถูกกดทับเพราะความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งมีที่มาจากศาสนาอิสลามเป็นแกนในการดำเนินวิถีชีวิตของพวกเขา ความลำเอียงและการจัดแบ่งดังกล่าวจึงทำให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาทางด้านสังคม ปัญหาทางด้านภาษา ปัญหาด้านการเมืองการปกครอง ปัญหาทางการศึกษา ปัญหาด้านสังคมจิตวิทยาตามมา ทั้งนี้การแสดงตัวตนของชาวบ้านในชุมชนรีเสะ ส่งผลให้รัฐไทยต้องทำความเข้าใจและเรียนรู้จากประชาชนในท้องที่เอง ด้วยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการผ่านการออกนโยบาย “สันติวิธี” ซึ่งต้องอาศัยความจริงใจและเวลาในการแก้ปัญหาอย่างยาวนาน สถานการณ์ในปัจจุบันยังอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านซึ่งสามารถพบปัญหาความขัดแย้ง และปรากฏออกมาเป็นเรื่องเล่าต่าง ๆ มากมาย รวมทั้งยังมีความเข้าใจผิด ๆ เกี่ยวกับการก่อวินาศกรรมต่าง ๆ ซึ่งยังไม่สามารถแยกแยะออกได้ว่า ส่วนไหนคือการกระทำของบุคคลหรือกลุ่มในรูปของขบวนการโจรก่อการร้าย หรือเป็นความขัดแย้งซึ่งมาจากมิติทางด้านวัฒนธรรมโดยไม่มองเป็นภาพเหมารวมไปทั้งหมด

ความเป็นมา

มุสลิมใน 4 จังหวัดภาคใต้ ซึ่งรวมถึง จังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูลนั้น มีประชากรรวมทั้งสิ้น 7,944,865 คน คือ 590,735, 418,790, 646,871, 253,177 ตามลำดับ (ประมวลข้อมูลสถิติที่สำคัญของประเทศไทย พ.ศ. 2541

สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี, 2541 : 234) สำหรับประชากรในพื้นที่สี่ จังหวัดนี้มีผู้นับถือศาสนาอิสลามมากที่สุด คือประมาณ 803,255 คน หรือคิดเป็น ร้อยละ 71 (คณะทำงานมุสลิมแก้ปัญหาไทยมุสลิม จังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า 7 อ้างถึงใน จรัญ มะลูลีมและคณะ, 2539 : 57) ของพลเมืองครึ่งหนึ่งของจำนวนมุสลิม ทั้งหมดในประเทศไทย เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2506 ได้มีมติตามข้อเสนอของ นายกรัฐมนตรีสมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้เปลี่ยนจากคำว่า “4 จังหวัดชายแดน ภาคใต้” เพราะเกรงว่าอาจก่อให้เกิดการแบ่งแยกเป็น “จังหวัดชายแดนภาคใต้” แทน ซึ่งปัจจุบันนี้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รวมจังหวัดสงขลาเข้าเป็น จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยโดยยึดเกณฑ์ที่จังหวัดสงขลาที่มีพรมแดนที่ติดต่อกับประเทศ สหพันธรัฐมาเลเซียเช่นเดียวกับ 4 จังหวัดข้างต้น (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย อ้างถึงใน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2531 : 3-2)

ประชากรในพื้นที่แถบนี้โดยส่วนใหญ่ที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นระบอบในการ ดำเนินชีวิตอันเนื่องมาจากดินแดนในบริเวณนี้เคยอยู่ในการปกครองของประเทศ สหพันธรัฐมาเลเซีย หรือมาอยู่ในสมัยนั้นก่อนที่จะเข้ามาอยู่ในการปกครองของไทย เมื่อประมาณ 150 ปีจวบจนกระทั่ง 50 ปีถัดมาก็ยังมีผู้ครองนครที่เป็นมุสลิมสืบทอดมา อีกกว่า 50 ปี แม้กระทั่งเมื่อเกือบ 100 ปีที่แล้วจึงมีการรวมเข้าสู่การปกครองของส่วน กลางในสมัยรัชกาลที่ 5 และในจังหวัดสงขลาซึ่งถือรวมเป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็ยังมี ประชากรที่เป็นมุสลิมอยู่ถึงร้อยละ 25 (จรัญ มะลูลีม, 2539 : 57) ทั้งนี้ในพื้นที่แถบ นี้นี้ยังมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน โดยประชาชนในพื้นที่ที่มีความสำนึก เกี่ยวกับ “อารยธรรมปัตตานี” รวมทั้งมีบทบาทตามหลักฐานความสัมพันธ์ระหว่าง ปัตตานีและกรุงศรีอยุธยา คือ ในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (พ.ศ. 1913 - 1930) (Teeuw A and David K Wyatt อ้างถึงใน จุลสารแลได้, 2529 : 7) นั้น ปัตตานีซึ่งในขณะนั้นยังไม่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม (จุลสารแลได้, 2529 : 7) มี เชื้อสายที่มีบรรพบุรุษเป็นมลายูหรือมาเลย์ ซึ่งมุสลิมเชื้อสายนี้กล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มใหญ่ ที่สุด เพราะเป็นชนพื้นเมืองเดิมแต่เปลี่ยนมารับอิสลามตามประวัติศาสตร์ (เสาวนีย์, 2531 : 105) ชนชาวมาเลย์มุสลิมที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล) ของประเทศไทยนั้นมีลักษณะคล้ายกับกลุ่มวัฒนธรรมหลาย ๆ กลุ่ม ในรัฐอื่น ๆ นั่นคือ ดินแดน ดังเดิมที่พวกเขาอาศัยมาแต่โบราณกาลถูกผนวกเข้ากับ อาณาเขตของรัฐใหม่ที่เกิดขึ้น จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

ปรากฏอย่างชัดเจนว่าอาณาเขตซึ่งเป็นพื้นที่ของจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาสในปัจจุบันนั้นเคยเป็นส่วนหนึ่งของรัฐปัตตานีโบราณ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในดินแดนส่วนนี้ยืนยันว่า อาณาจักรปัตตานีเป็นรัฐอิสระมาก่อน ก็ย่อมมีระบบการปกครองหรือระบบการเมืองของตนเอง มีระบบเศรษฐกิจของตนเอง มีระบบการศึกษาและแบบแผนทางวัฒนธรรมของตนเองด้วย (เสาวนีย์, 2531 : 105) อย่างไรก็ตามถ้าหากถามถึงความรู้สึกของกลุ่มมุสลิมกล่าวได้ว่า มีความรู้สึกผูกพันร่วมกันอย่างเหนียวแน่น เพราะความแตกต่างอันเกิดจากการปกครองของรัฐบาลไทยในอดีตที่ผ่านมาตั้งแต่เริ่มมีการส่งเจ้าหน้าที่ ที่ไม่เข้าใจความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมเข้ามาปกครองประชาชนในพื้นที่แห่งนี้ ดังนั้นปัญหาของความต่างกันระหว่างกลุ่มทั้ง 2 กลุ่มจึงมาจากสาเหตุพื้นฐานเบื้องต้นคือ **ความไม่เข้าใจด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรม** อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านการนับถือศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ และทัศนคติที่กลุ่มของผู้มีอำนาจน้อยกว่าพยายามจะรักษา แสดงออกและดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของตน โดยการเลือกมีสัมพันธภาพกับกลุ่มที่มีลักษณะร่วมกัน ตามแบบแผนวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ตามแบบฉบับของตน

ตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมาจากกล่าวได้ว่าผลของการเลือกปฏิบัติและการกีดกัน (Prejudice and Discrimination) ที่เกิดจากความไม่เข้าใจในความหลากหลายของวัฒนธรรมของประเทศไทยที่มีต่อกลุ่มผู้มีอำนาจน้อยกว่าดังเช่นมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นผลโดยตรงที่ก่อให้เกิดปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ อันนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรง บานปลาย และต่อเนื่อง จนในที่สุดแนวความคิดนี้จึงได้กลายมาเป็นเครื่องมือสำหรับการใช้วิเคราะห์ปัญหาโดยทั่วไป เช่น ได้มีการวิเคราะห์ว่า การเลือกปฏิบัติและการกีดกันได้ส่งผลไปยังความรู้สึกนึกคิด บุคลิกภาพและพฤติกรรมในทางที่ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย (Simpson and Singer อ้างถึงใน อารง สุทธศาสตร์, 2527 : 27) เช่น ทำให้ด้อยทางการศึกษา ทำให้พลาดโอกาสทางสังคม หรือกระบวนการที่ทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เรียกว่าเป็น **“วงจรแห่งความเลวร้าย” (Vicious circle)** (Gunuar Myrdal, 1994 : 75-78) เช่น กีดกันทางการศึกษา ทำให้มีความสามารถและความรู้ต่ำ ทำให้มีอาชีพต่ำลงเรื่อย ๆ และเรื่อย ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ในทำนองเดียวกันการเกิดขึ้นของวงจรแห่งความเลวร้ายนี้เองทำให้เกิดความเชื่อว่า **“การทำนายที่บรรลุผลด้วยตนเอง” (self-fulfilling prophecy)** (Robert Merton. 1975, Quoted in A Dictionary of Sociology, 1998 : 591) ซึ่งหมายถึง ถ้ากลุ่มที่ครอบงำมีความเข้าใจว่ากลุ่มที่ถูกครอบงำมีปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ตนเองเข้าใจ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นจริงก็ตาม

กลุ่มที่ครอบงำก็จะปฏิบัติต่อกลุ่มนั้นดังที่ตนเองเชื่อจนในที่สุด กลุ่มที่ถูกครอบงำก็จะกลายมามีปัญหาขึ้นมาจริง ๆ ซึ่งทำให้ความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มครอบงำถูกทำให้เข้าใจว่าถูกต้องและจะปฏิบัติดังที่ตนเชื่อขึ้นไปอีก

ดังนั้นการอ้างถึงความเป็นรัฐไทยโดยการพยายามนำเอาลักษณะทางวัฒนธรรมหลวงหรือวัฒนธรรมมาตรฐาน โดยถือว่าเป็นลักษณะเด่นของชาติมาเป็นกรอบในการมองความเป็นหนึ่งเดียว เช่น ต้องพูดภาษาไทย แต่งกายแบบไทย ฯลฯ นั้นถึงจะเป็นคนไทยได้เช่นนั้นหรือ ซึ่งแม้แต่ความเป็นไทย ณ ช่วงเวลาต่อมาก็ถูกตั้งคำถามขึ้นเหมือนกันว่า ลักษณะแบบไหนหรือถึงจะเรียกว่าเป็นไทย และเพราะความเชื่อในความเป็นหนึ่งเดียวนี้องค์งมีได้ไล่ไปถึง ‘ตัวตน’ ความรู้สึกและการนิยามตนเองของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ต้องดำรงอยู่ภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสภาพภูมิศาสตร์ และสังคมศาสตร์จนกระทั่งมีแบบแผนในการดำเนินชีวิต (Way of life) เช่น มีความสามารถพูดได้อย่างน้อย 2 ภาษา คือ ภาษามลายู และภาษาไทย ซึ่งการเน้นวัฒนธรรมหนึ่งเดียวนี้องค์งก่อให้เกิดปัญหาความไม่เข้าใจและนำไปสู่ความขัดแย้งกันที่สุดในที่สุด

มุสลิมในชุมชนริอเสาะออกอาจกล่าวได้ว่ามีปัญหา อันเกิดจากการมีความหลากหลาย และไม่ได้รับการยอมรับและความเข้าใจจากรัฐไทยจึงมีการรวมตัวและอาศัยในพื้นที่แห่งหนึ่งร่วมกัน รวมทั้งพร้อมที่จะแสดงตนออกมาด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การแสดงออกถึงการแต่งกาย “ฮิญาบ” ของผู้หญิงที่มีลักษณะเฉพาะ การใช้ภาษามลายูในการติดต่อสื่อสาร และให้นิยามภาษาของตนเองว่า ‘ภาษามุสลิม’ ซึ่งมีความหมายตามความเข้าใจของชาวบ้านว่า ผู้ที่เป็นมุสลิมทุกคนจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการพูดภาษามลายูได้ และมีการดำเนินชีวิตที่เคร่งครัดตามหลักการศาสนาอิสลาม เพื่อแสดงความเป็นตัวตนให้เห็นออกมาอย่างชัดเจน

อัตลักษณ์ชุมชน

ลักษณะทั่วไปของตำบลริอเสาะออก

เดิมเป็นส่วนหนึ่งของตำบลริอเสาะ อำเภอริอเสาะ จังหวัดนราธิวาส² (ประพันธ์ ฤทธิวงศ์, 2542 : 17) คำว่า “ริอเสาะ” เป็นภาษามลายู แปลเป็นภาษาไทย

² ดูประวัติความเป็นมาของอำเภอริอเสาะหน่วยพัฒนาการอำเภอริอเสาะ. ประวัติอำเภอริอเสาะ. (ม.ป.ท. : 2539) (เอกสารอัดสำเนา). หน้า 1-8 และ ประพันธ์ ฤทธิวงศ์, เกียรติประวัติศาสตรเมืองริอเสาะ, ก็...เพื่อริอเสาะ, หนังสือประชาสัมพันธ์อำเภอริอเสาะ และสรุปผลงานสุขาภิบาลอำเภอริอเสาะ คู่มือการติดต่อราชการสำหรับประชาชน เนื่องในโอกาสได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบล ในปี 2542. (ม.ป.ท. : 2542) หน้า 17.

หมายถึง “ไม้สัก” ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งที่มีทางภาคใต้ ไม้สักชนิดนี้เป็นคนละชนิดกับ ไม้สักทางภาคเหนือเป็นไม้ริมแม่น้ำสายบุรี มีลักษณะเป็นไม้เนื้ออ่อนจึงไม่มีผู้นิยมใช้ ทั้งนี้โดยหมู่บ้านแห่งหนึ่งของตำบลรือเสาะมีไม้ชนิดนี้มากจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้าน รือเสาะ” แต่โดยที่ว่าการอำเภอปัจจุบันตั้งอยู่ที่บ้านยะบะ ชาวบ้านส่วนมากจึงนิยมเรียก ว่า “อำเภอยะบะ” คำว่า “ยะบะ” บางกระแสให้ความเห็นว่า มาจากคำว่า “ยะบะซา แล” หรือ “ยะบัสลาม” ซึ่งหมายถึง อาคารหรือการแสดงการทักทาย หรือที่เรียกว่าการ ให้สลามด้วยการประสานการจับมือทั้งสองข้าง หรือข้างเดียวแล้วลูบหน้า หรือแตะอก อันเป็นการแสดงไมตรีจิตต่อกันเสมอเมื่อพบปะกัน บางกระแสมีความเห็นว่ามาจากคำ ว่า “เปอยาบัต” ซึ่งหมายถึง ชุมชนที่รวมคนในสมัย 7 หัวเมืองจะใช้เป็นที่พบกัน ระหว่างเมืองระเงะกับเมืองรามัน ซึ่งปัจจุบันมีปราชญ์ชื่อบ้านต่าง ๆ ที่อยู่ในเส้นทางเดิน ทาง เช่น บ้านยาแม บ้านสุปะเะ บ้านบาลอ เป็นต้น แต่เนื่องจากตำบลรือเสาะมีพื้นที่ กว้างขวางยากต่อการดูแลจึงแยกอาณาเขตการปกครองออกมาเป็น 1 ตำบลใน 9 ตำบล ของอำเภอรือเสาะ เป็นตำบลรือเสาะออกซึ่งมีการแบ่งการปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านบาลูกา หมู่บ้านเปารามะ (ปลายนา) หมู่บ้านลามะนอก หมู่บ้าน กาโตะ หมู่บ้านลามะใน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 9,214 คน³ (พัฒนาการประจำตำบล รือเสาะออก, 2543)

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากร, หมู่บ้าน ของตำบลรือเสาะออก พ.ศ. 2543

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร		จำนวนบ้าน (หลังคาเรือน)
		ชาย	หญิง	
1	บาลูกา	2,226	2,096	1,282
2	เปารามะ (ปลายนา)	1,046	1,016	555
3	ลามะนอก	506	479	174
4	กาโตะ	592	579	182
5	ลามะใน	353	321	111
	รวม	4,723	4,491	2,304

ที่มา : ข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้านมะหะหมัดอาหมิน ชาริคาน ตำบลรือเสาะออก, 2543

³ ข้อมูลจากพัฒนาการประจำตำบลรือเสาะออก พ.ศ. 2543.

อาชีพโดยส่วนใหญ่คือการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ การปลูกข้าว การทำสวนยางพารา การทำสวนมะพร้าว การทำสวนลองกอง นอกจากนี้ยังมีอาชีพค้าขาย และอาชีพรับจ้างอีกด้วย ส่วนการเลี้ยงสัตว์นั้นส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติ ซึ่งเลี้ยงไว้ใช้งาน บริโภคและการจำหน่ายในบางส่วน

ระบบการศึกษา ของตำบลรีอเสาะออกนั้นมีโรงเรียนทั้งหมด 5 แห่ง เป็นโรงเรียนในระดับชั้นประถมศึกษา คือ โรงเรียนบ้านบาตุกา โรงเรียนบ้านยะบะ โรงเรียนกาโตะ โรงเรียนลาเมาะ โรงเรียนลาเมาะฮีเล เมื่อจบการศึกษาจากชั้นประถมศึกษา แล้วนักเรียนบางส่วนเมื่อต้องการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา ณ โรงเรียนรีอเสาะชนูปถัมภ์ ซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านนุโป๊ะ

นอกจากนี้ยังมีระบบการศึกษานอกระบบที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการทำให้เป็นอิสลามคือ การศึกษานอกระบบ เพื่อแสดงถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่นและยังเป็นภูมิคุ้มกันจากกระแสวัฒนธรรมอื่นที่ขัดต่อหลักการของศาสนาอิสลาม ซึ่งเน้นจะต้องศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป โดยเรียนตามบ้านที่ครอบครัวได้จัดหามาให้ หรือไปเรียนที่โรงเรียนหรือตามมัสยิดต่าง ๆ ในเวลาพิเศษเช่น ตอนเย็นหรือวันเสาร์-อาทิตย์ เป็นต้น

การนับถือศาสนา ประชากรในตำบลรีอเสาะออกนั้นร้อยละ 94 นับถือศาสนาอิสลาม ส่วนอีกร้อยละ 6 นั้นนับถือศาสนาพุทธ มีมัสยิดทั้งหมด 9 แห่ง ดังนี้ มัสยิดยุมอียะห์ (มัสยิดกลาง ต.รีอเสาะออก) มัสยิดปกัสตาน มัสยิดอัลมานาร์ มัสยิดอังกัสติกอมะห์ มัสยิดอัลดาเยห์ มัสยิดนุรยะกิน มัสยิดลาเมาะฮีเล (ลาเมาะนอก) มัสยิดกาโตะ มัสยิดลาเมาะฮูลู (ลาเมาะใน) และมีวัด 1 แห่งคือ วัดโพโรจน์ประชาราม

ดังนั้น ถ้ามองในแง่ของจำนวนประชากรที่มีจำนวนมากจะเห็นได้ว่ามีความเป็นกลุ่มก้อนจากการอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน เมื่ออัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลในพื้นที่มีอัตลักษณ์ร่วมกับผู้อื่นในสังคมในลักษณะทิศทางเดียวกันกับกลุ่ม ซึ่งมีการพยายามแสดงตัวตนออกมาและตระหนักรู้เมื่อเป็นไปในทิศทางเดียวกันจึงกลายเป็นพลังขนาดใหญ่ซึ่งก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญคือ จากสถานการณ์ที่เน้นวัฒนธรรมหลวงจึงก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมายจากการถูกกดทับความเป็นตัวตน ชุมชนมุสลิมรีอเสาะออกจึงเป็นกลุ่มหนึ่งที่ต้องการความเข้าใจด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้เป็นที่ยอมรับร่วมกันในสังคมถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่หลากหลายที่ต่างจากวัฒนธรรมในกระแสหลักโดยเพ่งความสนใจที่

“กระบวนการการพัฒนาและธำรงเอกลักษณ์” ที่มีการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของกลุ่มอย่างชัดเจน (สุริชัย หวันแก้ว, 2544) สุดท้ายแล้วกระบวนการต่าง ๆ จากความเชื่อมั่นในนโยบายความเป็นหนึ่งเดียว ผ่านการแสดงออกของข้าราชการที่ถูกส่งมาปฏิบัติหน้าที่ตามหน่วยงานราชการต่าง ๆ นี่เองที่เป็นส่วนหนึ่งที่มุสลิมในชุมชนแสดงออกถึงการต่อต้านอำนาจและการขัดขืนโดยแสดง “ความเป็นตัวตน” ออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การพูดภาษามลายู การเขียนด้วยตัวอักษรยาวี การแต่งกายตามแบบฉบับเฉพาะของตน การกล่าวถึงสิ่งที่ต้องปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัดซึ่งมีความสำคัญกว่ากฎระเบียบ นโยบายของรัฐไทย ซึ่งการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนแห่งนี้ไม่สามารถเห็นได้ในส่วนอื่น ๆ ของสังคม เนื่องจากเป็นความต้องการขัดขืนต่ออำนาจรัฐด้วยวิถีทางของชาวบ้านแห่งนี้เองด้วย ทั้งนี้ภาครัฐเองก็ไม่ได้ตระหนักถึงการแสดงตัวตนที่มีหลากหลายรูปแบบ ทั้งยังมีความเข้าใจไปว่ามีความต้องการเป็นปฏิปักษ์โดยมิได้คำนึงกระบวนการที่รัฐไทยต่างหากที่เป็นผู้สร้างสังคมมุสลิมในภาคใต้ให้เป็นไปในรูปแบบนี้เอง เช่น ความเข้าใจในพิธีกรรมการปฏิบัติศาสนกิจของข้าราชการที่เป็นมุสลิมต่อข้าราชการที่เป็นไทยพุทธนั้น เมื่อถึงเวลาที่จะต้องปฏิบัติศาสนกิจ ข้าราชการที่เป็นมุสลิมต้องทำเพราะเห็นว่ามีมีความสำคัญและใช้เวลาเพียงไม่นาน แต่ความไม่เข้าใจศาสนปฏิบัติของวัฒนธรรมอื่นและระบบเวลาราชการที่ไม่เอื้อต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ละเอียดการให้ความสำคัญกับพิธีกรรมการละหมาดในช่วงเวลาต่าง ๆ นี่เองส่งผลให้เกิดความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังปรากฏในเรื่องของชุดการแต่งกายของข้าราชการที่อ้างไม่ได้ถูกออกแบบขึ้นมาเพื่อใช้กับผ้าคลุมของผู้หญิงต่าง ๆ เหล่านี้เป็นต้น

ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า

สำหรับประวัติศาสตร์ของสังคมมุสลิมในภาคใต้จะมีความผูกพันและมีความสำนึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของตนเองค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ “อารยธรรมปัตตานี” ซึ่งประชาชนในพื้นที่อาจไม่สามารถระบุความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ได้อย่างชัดเจน แต่สามารถเล่าถึงเรื่องราว เหตุการณ์ หรือสถานที่ซึ่งมีอยู่มากมายในความทรงจำและอยู่ในสำนึกของประชาชนที่แสดงออกมาในรูปของตำนาน คติชาวบ้าน นิยายปรัมปราหรือเรื่องเล่า บางเรื่องอยู่ในรูปของสัญลักษณ์ และบางเรื่องก็อยู่ในความทรงจำโดยตรง อาทิ ประวัติเกี่ยวกับการก่อตั้งเมืองปัตตานี เรื่องราวเกี่ยวกับหมู่บ้านกรือเซะ เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่นั้นก็ยังสามารถเล่าได้ถึงเรื่องราวความเป็นมาดังนี้

นายอนันต์ อายุ 57 ปี เป็นโตะครูสอนศาสนาอยู่ในอำเภอริอเสาะ สอนศาสนาตั้งแต่ พ.ศ. 2514 นับเนื่องเป็นเวลา 37 ปีมาแล้ว เคยเผยแพร่ศาสนาเป็นธรรมจาริกของอำเภอและจังหวัด ได้เล่าถึงสภาพในอดีตว่า เมื่อ 10 ปีที่แล้วสมัยที่ยังเป็นเด็กนักเรียนอยู่ที่มัธยมอียะฮ์ซึ่งเป็นมัธยมในอำเภอนี้ คนในสมัยก่อนไม่สนับสนุนให้เรียนหนังสือ ไม่มีโรงเรียนตาดีกาเพราะว่าบางคนมีบ้านอยู่ห่างไกล การคมนาคมไม่ค่อยสะดวก พอรัฐบาลเปิดโรงเรียนสอนสามัญและเมื่อมีอายุครบ 7 ปีถึงเวลาที่จะต้องเข้าเรียนแต่ไม่คิดอยากเรียนมีความรู้สึกในการต่อต้าน ‘คนพุทธ’ จากความเชื่อเดิมที่ว่า “...‘บ้านคนไทยเขามายึดเมืองปัตตานี’ เลยไม่มีใครอยากให้ลูกไปเรียน ‘โรงเรียนไทย’ ไม่สนับสนุนให้บุตรหลานพูดภาษาไทย และคิดว่าเป็นเพราะรัฐบาลไม่เอาใจใส่ ไม่รับผิดชอบกับชีวิตคนในจังหวัดภาคใต้” ปัญหาที่สำคัญอันมีรากเหง้ามาจากประวัติศาสตร์คือ การสื่อสารของผู้ที่ขาดความเข้าใจในบริบทของวัฒนธรรมอันเนื่องมาทางด้านวัฒนธรรมซึ่งมีความหมายทับซ้อนกับศาสนา นายอนันต์เล่าว่า “เวลาคนไทยเรียกว่า ‘แขก’ จะโกรธมากเลยเพราะคำนี้หมายถึงเราอพยพมาจากที่อื่นเขาจึงเรียกว่า ‘แขก’ ใหม่นั่น ! นั่นหมายถึงผู้ที่มาอยู่อาศัย แต่จริง ๆ แล้วเมืองนี้เป็นของเรา ในความเป็นจริง ซึ่งมุสลิมเรายังติดค้างเรื่องแบบนี้อยู่ อย่างประวัติศาสตร์ปัตตานี ไม่เคยมีการเรียนการสอนในโรงเรียนไทยว่า ‘ไทยได้ยึดเมืองของมลายู’ ไทยไม่ได้ใส่ลงหนังสือ เพราะกลัวว่าถ้ารู้แล้วจะยึดเอาเมืองคืน ถ้าเรียนสูงหน่อยจะรู้ ถ้าอย่างเด็ก ๆ ในระดับประถมจะไม่บอก ตอนที่มีการเรียกประชุมของหน่วยงานศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ที่นำเอาอิหม่ามและผู้นำศาสนาไปที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อไปถึงมัธยมมีการจัดเลี้ยงอาหารและมีผู้นำขึ้นปราศรัย ครั้นเสร็จจากการปราศรัยแล้ว มีคนแก่อายุประมาณ 70 กว่าปี มาร้องให้และเล่าว่า ตัวเองเสียใจที่มาอยู่ที่นี้ตั้งแต่เด็กและถูกทอดทิ้งจากรัฐบาล ในสมัยนั้นรัชกาลที่ 5 กวาดต้อนผู้คนจากปัตตานีเพื่อนำไปเป็นเชลย เมื่อมาเจอคนที่เป็มุสลิมจึงร้องให้ เพราะรู้ว่าตนเองมีพี่น้องอยู่ที่จังหวัดปัตตานี แต่ตอนนี้ไม่รู้ว่าเป็นใคร พ่อของเขาเล่าให้ฟังว่ารัฐบาลไทยเอาไปเป็นทาส”

นายอับดุลย์ ปัจจุบันอายุ 36 ปี อาชีพนักการเมืองท้องถิ่น ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเทศมนตรีตำบลริอเสาะและกรรมการมัสดิกกลางริอเสาะกล่าวถึงความรู้สึกเมื่อถูกเรียกว่า ‘แขก’ นายอับดุลย์กล่าวว่า “คำว่า ‘แขก’ นั้นคนมุสลิมด้วยกันเองยังยอมรับว่าเป็นพวกแขก มันก็เลยติดไปถึงคนทางโน้นเขาพยายามสร้างให้คนของเขารู้ว่าเรานี้คือแขกที่เข้ามาจริง ๆ ไม่ใช่ ! พื้นที่ตรงนั้นมันเป็นของใครมาก่อน มันก็ต้องรู้จักนี้

ด้วย เราไม่ใช่แขก เราเป็นคนไทย แต่เขาว่าเราว่า ‘แขก’ เราก็เจ็บใจพอสมควร แต่ขณะเดียวกันเรารักขนานน้ำใจกันเราก็ไม่ว่ากัน เหตุที่โกรธเพราะเราไม่ใช่แขก เราเป็นคนไทยจะเป็นพวกแขกได้ไง...” นายอับดุลย์ ยังสามารถเล่าถึงเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ปัตตานี ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถเล่าถึงรายละเอียดได้อย่างชัดเจนมากนัก แต่ก็ยังสามารถกล่าวถึงได้อย่างคร่าว ๆ นายเยาะ อาชีพพนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) มีหน้าที่ในการปล่อยสินเชื่อให้บริการคำแนะนำในการประกอบอาชีพของนายจ้างเพื่อการลงทุน ได้เล่าว่า “ประวัติศาสตร์อารยธรรมปัตตานีกับความผูกพันของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถึงแม้ว่าจะไม่มีในหลักสูตรการเรียนการสอน แต่มีหนังสือประวัติศาสตร์ปัตตานีในหอสมุดแห่งชาติ และพ่อแม่ ปู่ย่า ตายายเล่าว่า ‘สมัยก่อนเป็นเมืองชื่อ ปัตตานีดารุสสลาม เหมือนบรูไนดารุสสลาม เริ่มแรกปัตตานีเป็นเมืองที่มีกษัตริย์ปกครอง พอในสมัยรัชกาลที่ 4 หรือที่ 5...ไม่แน่ใจ เมืองก็ถูกยึด ถูกตีเมือง ก็ลามไปถึงเมืองแถวมาเลเซีย เมืองยะโฮ...ก็มีหนังสือหลายอย่างนะ ภาษาอังกฤษก็มีอยู่ในห้องสมุดนะ...อิสลามตอนนี้อยู่กรุงเทพฯ แถวบางบัวทอง อูรียา อะไรทั้งหมดนั้นน่าจะมาจากปัตตานี เป็นอิสลามดั้งเดิม เป็นพวกเงาะหาวาย คือ เงาะซื้อเท้าเอาหาวายมาร้อยลงถามดูคนแก่ ๆ แถวคลอง 2 เขาจะรู้ประวัติศาสตร์ดี”

เรื่องราวของประวัติศาสตร์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของ “อารยธรรมปัตตานี” ต่าง ๆ เหล่านี้เองทำให้มุสลิมในพื้นที่แห่งนี้มี “อัตลักษณ์” ที่ถูกหล่อหลอมด้วยความเชื่อว่าพื้นที่ในบริเวณนี้เป็นของบรรพบุรุษตน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ดินแดนของตน เกิดความหวงแหนในสิทธิต่าง ๆ ที่ตนพึงมี

ประสบการณ์จากภาษา

ความสัมพันธ์กับข้าราชการอีกส่วนหนึ่งที่เป็นช่องว่างระหว่างข้าราชการจากรัฐไทยเมื่อถูกส่งเข้ามาปกครองประชาชนในท้องที่คือ ปัญหาการพยายามทำความเข้าใจภาษามลายูท้องถิ่นกับประชาชนในพื้นที่ เนื่องมาจากความเป็นรัฐไทยส่วนหนึ่งคือ ต้องพูดภาษาไทย แต่จากสภาพความเป็นจริงทางสังคมที่มีความหลากหลาย ประชาชนในพื้นที่มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันด้วยภาษาเฉพาะ คือ การใช้ภาษามลายูและตัวอักษรยาวี ทั้งในการติดต่อสื่อสาร และเป็นสื่อในการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ถึงแม้ว่าต่อมาจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้มีการจัดตั้งโรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลามที่สอนทั้งหลักสูตรสามัญ กับการศึกษาทางด้านศาสนาควบคู่กันไป ทำให้เด็กรุ่นใหม่สามารถพูดได้ 2 ภาษา (bilingual) หรือมากกว่านั้น

ความเป็นมาของภาษาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่นั้น เมื่อศาสนาอิสลามได้เข้าสู่ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ภาษามลายูเป็นภาษาของการเผยแพร่ศาสนา เพราะนักสอนศาสนาต่างใช้ภาษามลายูเป็นสื่อ และเนื่องจากมีกษัตริย์มะละกาพระองค์หนึ่งได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม เมื่อปี พ.ศ. 1989 (จรัญ มะลูลีม, 2539 : 60) มะละกาจึงกลายเป็นศูนย์กลางสำคัญในการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในภาคพื้นสมุทรของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีการรับเอาตัวอักษรอาหรับมาปรับปรุงใช้เขียนภาษามลายู เมื่อประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ใช้ภาษามลายูมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ภาษานี้จึงได้ฝังอยู่ในโครงสร้างของสังคม และความรู้สึกนึกคิดของประชาชนอย่างลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นคติชาวบ้าน วรรณคดี สัญลักษณ์ต่าง ๆ ประเพณีชีวิตหรือการเรียกชื่อสิ่งต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กับภาษามลายูทั้งสิ้น (อารง สุทธาศาสตร์, 2519)

ดังนั้น การที่จะให้ประชาชนในพื้นที่นี้พูดภาษาอื่น หรือสละทิ้งภาษานี้ไปจึงแทบจะเป็นไปไม่ได้ เพราะนั่นหมายถึง การทำให้เขาละทิ้งความเป็นตัวตนออกไป สิ่งที่ยากต่อการทำความเข้าใจว่าตัวเขาเป็นใคร นั่นคือ ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันซึ่งมีส่วนสัมพันธ์เชื่อมโยงความเป็นมาของศาสนาอิสลามด้วย จึงไม่น่าแปลกใจเลยว่าแทนที่เขาจะแสดงว่า “พูดภาษามลายู” ได้นั้นเขาจะแทนความหมายโดยกล่าวว่า “พูดอิสลาม” หรือ “พูดมุสลิม” แทน อันเนื่องมาจากการแสดงต่อการไม่ยอมจำนนต่ออำนาจที่ต้องบังคับให้พูดภาษาไทย รวมทั้งการที่รัฐไทยขาดความเข้าใจอย่างละเอียดอ่อนด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยการส่งข้าราชการที่ไม่เข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาปกครองก่อให้เกิดปัญหาด้านการติดต่อสื่อสาร เนื่องจากความไม่นิยมพูดภาษาไทยทำให้ขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน อาจจะทั้งการแปลภาษาที่ไม่ถูกต้อง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จึงทำให้เกิดปัญหาด้านอื่น ๆ ตามมาด้วย เนื่องจากความเชื่อที่ว่ามุสลิมต้องพูดภาษามลายู และถ้าเป็นคนไทยต้องพูดภาษาไทยเท่านั้น

นายเลาะ ปัจจุบันอายุ 44 ปี เป็นผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง มีอาชีพเสริมคือ ทำสวนและเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาของ ศอ.บต. ได้เล่าว่า “ปัญหาของชาวบ้านโดยทั่วไป โดยเฉพาะชาวบ้านที่อยู่แถวนอกเมือง จะมีปัญหาดูติดต่อกับหน่วยงานทางราชการ ซึ่งปัญหาอันดับแรก คือ ปัญหาด้านการติดต่อสื่อสาร เพราะชาวบ้านมีเปอร์เซ็นต์สูงที่ใช้ภาษาไทยไม่ค่อยถนัด คือพูดได้แต่ไม่ค่อยคล่องหรือไม่ค่อยกล้าพูด เพราะกลัวเพี้ยนหรือโดนหัวเราะเยาะ...” นอกจากนี้นายเลาะยังกล่าวอีกว่า “การใช้ภาษามลายูสำหรับมุสลิมนั้นสามารถตอบได้เป็น 2 ประเด็นหลักคือ 1.

การใช้ภาษาเพื่อศาสนา เพราะศาสนาอิสลามไม่ได้มีเพียงภาษาเดียว เพราะฉะนั้น การที่จะพูดภาษาไทยจึงไม่ได้เป็นสิ่งต้องห้าม 2. การใช้ภาษาถือว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นประเพณีและวัฒนธรรมและเป็นสิ่งที่จะต้องหวงแหนมาก ๆ ที่สุดเพราะบ่งบอกว่าชาติพันธุ์เขาเป็นใคร มาจากไหน”

นางณี อาชีพรับราชการครู อายุ 48 ปี กล่าวถึงปัญหาการสื่อสารกับข้าราชการที่มาจากส่วนกลางว่า “สำหรับปัญหาด้านการติดต่อสื่อสารกับข้าราชการนั้น ภาษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนมากจะ ‘พูดมุสลิม’ เพราะอยู่ที่นั่นมาตั้งแต่เกิด ส่วนครูเมื่อเวลาสอนหนังสือในห้องเรียน ก็จะใช้ภาษามุสลิม เวลาไปติดต่ออำเภอจึงใช้ภาษาไทยมันถนัดภาษาเราเองมากกว่า”

นายอนันต์ ได้เล่าให้ฟังเกี่ยวกับปัญหาทางด้านภาษาว่า ปัญหาที่พบส่วนมากชาวบ้านไม่กล้าไปติดต่อกับหน่วยงานราชการเพราะไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ “สมัยผมเด็ก ๆ ถ้าบอกว่าไปอำเภอ ผมจะบอกว่า อู๊ย ! กลัว เพราะว่าไปอำเภอเขาจะพูดภาษาไม่ได้ ถ้าข้าราชการถามว่า ‘มาทำไม ?’ ผมฟังไม่รู้เรื่องเขาไม่พูดภาษาท้องถิ่นเรา เขาพูดภาษาท้องถิ่นเขา สมัยปัจจุบันถ้ามีเหตุการณ์ที่ชาวบ้านจะต้องไปติดต่อกับหน่วยงานทางราชการ จะให้ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนพาไปเพื่อเป็นล่ามในการแปลภาษา แต่บางครั้งการแปลภาษาก็ไม่ถูกต้อง เนื่องจากคนแปลมักจะไม่ค่อยเข้าใจภาษามลายูท้องถิ่นเท่าที่ควร” ปัญหาอีกเรื่องหนึ่งคือ “การปิดกั้นเรื่องเชื้อ” จากนโยบายการผสมกลมกลืน (Assimilation) ที่ผ่านมามีต้องการให้มุสลิมเปลี่ยนชื่อตนเองให้เป็นชื่อภาษาไทย นายอนันต์ ยังกล่าวอีกว่า “สมัยนั้นผมเรียน ป. 2 ตอนอายุ 15 ปีแล้วและไม่เรียนแล้วเลิกเรียนแล้ว เกลียด เว้ย ! เกลียดศาสนาพุทธ เพราะว่าเรียนภาษาไทยเดี๋ยวก็นเป็นคนไทย เรียนหนังสือมีหนังสือก็ไม่กล้าเอามาขึ้นบนบ้าน เพราะมีรูปพระพุทธรูปอยู่เวลากลางคืนก็ไม่ได้อ่าน เข้าไปเรียนเพื่อสอบ” การพูดและการเขียนภาษาไทย ซึ่งชาวบ้านพูดกันไม่ค่อยรู้เรื่องและมีปัญหากับผู้นำก็จะติดต่อกับผู้ใหญ่บ้านให้จัดการเรื่องราวต่าง ๆ ในการติดต่อกับหน่วยงานทางราชการ เช่น การเซ็นชื่อตัวเอง “การเซ็นชื่อตัวเองของชาวบ้านจะไม่สามารถเซ็นชื่อได้ จึงต้องใช้วิธีการพิมพ์ลายนิ้วมือ และถ้าเป็นคนเผ่าคนแก่จะไปทำบัตรประชาชนจะต้องนำลูก ๆ ไปด้วยเพื่อเป็นล่าม”

นายดุลย์ ปัจจุบันอายุ 51 ปี อาชีพครู เล่าถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนในอำเภอเรือเสาะว่า “สมัยก่อนนั้น มุสลิมที่นี่มีความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามไม่มากนัก เนื่องจากใช้ชีวิตตามแบบชาวบ้าน การเรียนรู้จากบรรพบุรุษในเรื่องของการปฏิบัติศาสนกิจ

ที่ไม่ค่อยรู้เรื่องเกี่ยวกับหลักการของศาสนาอิสลามอย่างแท้จริง และชาวบ้านที่นี่สามารถพูดภาษามลายูท้องถิ่นได้ทุกคนตั้งแต่เกิด ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา...ในสมัยก่อนนั้นเกิดความไม่เข้าใจกันขึ้น เนื่องจากการติดต่อสื่อสารที่ต้องใช้ภาษาไทยและพูดภาษาไทยไม่ค่อยได้ ซึ่งทางหน่วยงานราชการก็พูดภาษามลายูท้องถิ่นไม่ได้จึงเกิดปัญหา...ผมเกิดชนบท จบ ป. 4 พ่อแม่ผมส่งไปซาอูดีอาระเบีย จบปริญญาตรี จบโทสาขาดาวะ และกลับมาทำงานที่บ้าน คนที่นี่พูดได้ทุกคนตั้งแต่กำเนิดเป็นธรรมดาอยู่แล้ว การบริการของหน่วยงานทางราชการดีขึ้น แต่เมื่อก่อนก็มีความไม่เข้าใจกันอย่างมากคือ เขาบอกว่าคนมุสลิมไม่มีความรู้ ไม่มีการศึกษา จะเป็นใหญ่เป็นโตไม่ได้ในเมืองไทย แต่ผมมีปริญญาโทนะ ผมพูดได้ 5 ภาษา แต่ผมกลับมาเมืองไทย ผมพูดไทยไม่ค่อยชัด ถ้าคุณคิดว่าคนมีความรู้คือคนที่ต้องพูดภาษาไทย แล้วเด็กไทยที่ไปเรียนอเมริกาพูดภาษาไทยไม่ชัดเหมือนกัน ผมไปเด็ก ๆ ผมพูดภาษาอาหรับได้ อังกฤษได้ ภาษาไทยไม่ค่อยชัด ไม่มีปัญหาทำงานได้ คุณกันเข้าใจกันรู้เรื่องก็พอแล้ว ผมทำงานด้านศาสนาให้ประชาชนมีความรู้”

นายอับดุลลีย์ กล่าวถึงปัญหานี้เช่นเดียวกันว่า เนื่องจากชาวบ้านในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้มักจะนิยมพูดภาษามลายูท้องถิ่น หรือภาษาอูรีเป็นภาษาท้องถิ่น โดยเฉพาะคนรุ่นก่อนที่มีอายุมากจะพูดภาษาไทยไม่ค่อยรู้เรื่อง ซึ่งเป็นปัญหาของการติดต่อสื่อสารในเรื่องของการสื่อสาร และการแปลความหมายจากภาษามลายูท้องถิ่นเป็นภาษาไทย บ่อยครั้งมีการแปลความหมายไปคนละทาง ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความแตกแยก ซึ่งคนต่างพื้นที่ก็คือข้าราชการจากส่วนบนมาสร้างความแตกแยก ความไม่เข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ “เช่น บางสิ่งบางอย่างเราบอกว่าไม่ได้ เขาก็บอกว่าเป็นหัวรุนแรง ซึ่งข้อเท็จจริงตามหลักศาสนา ศาสนาบอกว่าไม่ได้ก็คือไม่ได้ ไม่ใช่เรื่องของความรุนแรง”

วิถีชีวิต (ของฉัน ?)

เนื่องมาจากประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลริอเสาะออกนับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นการดำเนินวิถีชีวิตจึงกล่าวได้ว่าอยู่บนเส้นทางตามขนบธรรมเนียมประเพณี โดยมีศาสนาอิสลามเป็นแกนและมีการแสดงตนออกมาด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การแต่งกายที่มีลักษณะเฉพาะที่มีความแตกต่างจากวัฒนธรรมหลวง คือ ผู้หญิงจะสวมชุดที่เรียกว่า “อิญาบ” มีผ้าคลุมศีรษะเหลือไว้เพียงแต่ใบหน้า สวมเสื้อแขนยาว กระโปรงยาวจนถึงข้อเท้า บางคนสวมถุงเท้าด้วย ส่วนการแต่งกายของผู้ชายจะสวมหมวกขาวและนุ่งโสร่ง

หรือสวามิภักดิ์ที่เรียกว่า “โตะ” รวมทั้งมีการแสดงออกผ่านการปฏิบัติศาสนกิจอย่างเคร่งครัดซึ่งถือว่า ยิ่งปฏิบัติตนตามหลักการศาสนามากเท่าไรนั้นหมายถึงเป็นการแสดงความภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้ามากเท่านั้น และมีความสำคัญมากกว่าการปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่วัฒนธรรมหลวงได้บัญญัติไว้ ซึ่งความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนรีโสะออกที่ปรากฏออกมาต่าง ๆ เหล่านี้เอง ทำให้เกิดความไม่เข้าใจทางด้านความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมต่อข้าราชการที่ถูกส่งมา ปกครองจากส่วนกลางของรัฐไทย ที่มองภาพประเทศไทยเป็นแบบเหมารวมเชื่อนใน “ความเป็นไทย” และมี “วัฒนธรรมหลวง” จึงไม่ค่อยใส่ใจกับความหลากหลายในวัฒนธรรมหรือ “พหุวัฒนธรรม” (Plural society) การเข้าใจเช่นนี้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งที่มีรากลึกและละเอียดละเอียดย้อนทางอารมณ์และความรู้สึกต่อประชาชนในพื้นที่ ที่ดำเนินการปกครองมาเป็นเวลานาน

การแสดงตัวตนผ่านพิธีกรรม

สิ่งสำคัญอย่างยิ่งของประชาชนในพื้นที่ ที่แสดงออกถึงการไม่ยอมจำนนต่ออำนาจของรัฐ คือการแสดงความเป็นตัวตนผ่านพิธีกรรมทางด้านศาสนา เช่น การละหมาด การศึกษาด้านศาสนาอย่างเคร่งครัด การแต่งกายที่ถูกต้องตามหลักการ การไม่เข้าร่วมปฏิสังสรรค์กับผู้ที่รับประทานอาหาร “หะรอม” ในความหมายของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง อาหารที่ไม่ถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลาม ซึ่งในความเข้าใจของคนทั่วไปอาจจะเข้าใจเพียงว่ามุสลิมไม่ทานหมูเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วยังมีกระบวนการต่าง ๆ มากมายตั้งแต่วิธีการปรุงอาหาร ประเภทของเนื้อสัตว์ และวิธีการเชือดสัตว์ให้ถูกต้องตามหลักการศาสนา เหล่านี้เป็นต้น ถึงแม้ว่าจะประสบกับปัญหาความไม่เข้าใจและมีความขัดแย้งต่าง ๆ มากมาย

พิธีกรรมทางศาสนา

นายเลาะ เล่าให้ฟังถึงข้าราชการที่มาจากส่วนกลางมีความไม่เข้าใจในช่วงเวลาของการประกอบศาสนกิจของมุสลิม ว่า “ในเรื่องของการหยุดพักเพื่อทำการละหมาด ทางหน่วยงานและข้าราชการบางคนที่มาจากถิ่นอื่นและไม่ค่อยเข้าใจเรื่องของศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมก็มักจะพูดเสมอ ๆ ว่า ‘ไว้ละหมาดตอนหลังไม่ได้หรือ’” ซึ่งโดยแท้ที่จริงแล้วการละหมาดให้ตรงกับเวลา เมื่อถึงเวลาละหมาดก็ต้องละหมาด ไม่ละหมาดไม่ได้ บางคนก็บอกว่า ‘ค่อยละหมาดทีหลัง

การปฏิบัติงานสำคัญ’ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ไม่ได้เพราะมุสลิมนั้น ‘การละหมาดเป็นการภักดีต่ออัลเลาะห์เป็นสิ่งสำคัญที่สุด’ ”

นอกจากนี้มุสลิมยังมีในเรื่องของความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกับคนต่างวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างทางด้านความเชื่อซึ่งมีที่มาจากศาสนาเช่นเดียวกัน เช่น การร่วมรับประทานอาหารซึ่งถ้าเป็นอาหารที่ถูกต้องตามหลักการของศาสนาก็จะไม่มีปัญหา แต่ถ้าเป็นอาหาร “หะรอม” ซึ่งเป็นสิ่งต้องห้ามก็จะทำให้มุสลิมที่มีความเคร่งครัดไม่สะดวกใจในการร่วมกิจกรรม ดังกล่าว รวมทั้งความทรงจำจากในอดีตที่ผ่านมาได้บอกผ่านเรื่องราวที่มีชีวิตจนถึงปัจจุบันว่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

นายเลาะ กล่าวว่า “กรณีของการสังสรรค์และการทานอาหารร่วมกันในการจัดเลี้ยง ถ้าเป็นงานสังสรรค์ที่ไม่ได้อยู่ในขอบข่ายที่ศาสนาห้ามก็คงไม่มีปัญหา แต่ถ้าเป็นงานสังสรรค์ที่เป็นงานแต่งงาน หรืองานร้องเพลงก็จะไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน หรือถ้างานนั้นมีการละเล่นที่เขาถือว่าเป็นสิ่ง ‘หะรอม’ หมายถึงสิ่งที่เป็นข้อห้ามของศาสนาที่บัญญัติไว้ ชาวบ้านก็ไม่ให้การสนับสนุน แต่ถ้างานที่ถูกจัดขึ้นไม่ได้ขัดต่อบทบัญญัติของอิสลามก็จะมีปัญหา...ถ้าเป็น ข้าราชการไทยพุทธเมื่อถึงเวลาในช่วงเย็นบางคนจะชวนกันไปดื่มเหล้า ทานอาหารที่ห้องอาหาร แต่ถ้าข้าราชการที่เป็นมุสลิมไม่สามารถจะปฏิบัติได้ ในจุดนี้เองที่อาจจะมีปัญหา บางครั้งอาจจะลามไปถึงหัวหน้าหน่วยงานที่ไม่เข้าใจ และส่งผลให้เกิดความไม่ค่อยพอใจกับข้าราชการที่เป็นมุสลิม... ในโรงเรียนสามัญทั่วไปเค้าไม่ได้เน้นวิชาศาสนาเท่าที่ควร และหลักสูตรบางหลักสูตร ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ประเพณีการไหว้ครู ลอยกระทงก็จะมีปัญหา ถ้าโรงเรียนที่มีความเข้าใจบางโรงเรียนบางที่เขาจะอนุโลมให้ เช่น การรำกระบี่กระบอง เขาก็จะไม่ว่า อาจตัดตรงนี้เลยก็ได้ โรงเรียนหรือผู้บริหาร โรงเรียนที่มีความเข้าใจสำหรับเด็กที่เป็นมุสลิมคงจะไม่ต้องเข้าร่วมกิจกรรมลอยกระทงหรือทำกระทงตรงนี้เขาจะอนุโลมให้ แต่มีบางโรงเรียนที่มีปัญหา เขาจะเกณฑ์บังคับให้เด็กปฏิบัติตามเหมือนกันหมดโดยถือว่า ‘เป็นอะไรไป การรำกระบี่กระบองเพื่อนักถึงครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชา หรือการทำกระทงเราก็ไม่ได้ไปไหว้ใครแต่ทำกระทงเฉย ๆ’ แต่หาว่าไม่ว่าการทำอย่างนั้นตามบทบัญญัติของอิสลาม ไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องไม่ภักดีต่ออัลเลาะห์ เป็นสิ่งที่ต้องห้ามเด็ดขาด”

บางครั้งหน่วยงานทางราชการจะมีงานเลี้ยงปีใหม่หรือลอยกระทง ข้าราชการที่เป็นมุสลิมจึงไม่ค่อยไปร่วมงาน เช่น งานสังสรรค์ในช่วงกลางคืน แต่อย่างไรก็ตาม จะมีงานที่ต้องเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวบ้างซึ่งก็มีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์นั้น ๆ เมื่อ

มีงานที่มีการสวดข้าราชการมุสลิมจะอยู่ข้างนอก และมีการกางเต็นท์ต่างหากสำหรับมุสลิม พอพระสวดเสร็จจึงเข้าฟังผู้ใหญ่กล่าวโอวาทต่อ นางณีเล่าว่า “งานที่มีช่วงกลางวันไม่เคยไปเลย เมื่อมีการจัดงานเลี้ยงอาหารมุสลิมจะให้มุสลิมทำเอง ซึ่งเจ้าหน้าที่จะเป็นมุสลิมหมด บางครั้งการจัดงานเลี้ยงส่งนาย นายจะย้ายก็ไปส่ง ถ้าบางทีหลีกเลี่ยงได้ก็หลีกเลี่ยงดีกว่ามีธุระ บางครั้งการจัดงานเลี้ยงไปจัดที่ร้านอาหารไทยคนที่ไม่รู้เขาบอกว่าเป็นอาหารกลาง คือ อาหารที่มุสลิมทานได้เพราะไม่มีหมูจัดให้ทาน เพราะมุสลิมบางคนเขาทาน ดังนั้นเมื่อมีงานจึงไม่ค่อยได้ไปหรือบางครั้งไปพอเป็นพิธีการเท่านั้น”

นายอนันต์ “ประเพณีเกี่ยวกับงานไหว้ครูทางโรงเรียนจะบังคับเด็กให้ไหว้พระพุทธรูปและการที่เด็กเดินเข้าโรงเรียนต้องไหว้ครูก่อนเข้าโรงเรียน และเด็กอนุบาลซึ่งก่อนนอนให้ไหว้บนหมอนซึ่งเด็กจะไม่รู้และทำตาม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องห้ามสำหรับมุสลิมที่ห้ามกราบไหว้สิ่งอื่นนอกจากพระผู้เป็นเจ้า และชาวบ้านก็จะต่อต้าน แต่สมัยปัจจุบันครูและทางโรงเรียนมีความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมและประเพณีมากขึ้น ไม่บังคับเด็กที่เป็นมุสลิมและผู้ปกครองเด็กในปัจจุบันมีอาชีพครูมากขึ้นและขอร้องครูด้วยกันว่าอย่าสอนให้เด็กทำตาม ซึ่งบางโรงเรียนมีครูที่นับถือศาสนาอิสลามเพิ่มมากขึ้นแตกต่างจากสมัยก่อนที่ไม่เข้าใจเด็ก และเมื่อเด็กกลับมาบ้านทำให้ผู้ปกครองเห็นก็พยายามสอนให้เด็กเข้าใจ”

นายเยาะ “ถ้าในบางท้องที่ ตามหมู่บ้านในตัวเมืองชาวบ้านจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันคนไทยพุทธ จะมีความเข้าใจศาสนาและวัฒนธรรมที่ต่างกันอย่างแยกได้ว่าจะอะไรที่มุสลิมปฏิบัติได้และปฏิบัติไม่ได้ ถ้าไทยพุทธที่มาจากที่อื่นไม่ใช่คนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งบางคนไม่เข้าใจว่า อิสลามคืออะไร ประเพณีวัฒนธรรมของอิสลามคืออะไร การปฏิบัติ ศาสนกิจ การคลุมฮิญาบ การละหมาดเพราะอะไร ก็มีบ้างที่ข้าราชการ คือระดับผู้ใหญ่พูดว่าอิสลามไม่มีรอย ไม่รอย ก็เพราะเรื่องละหมาดนี้แหละ ละหมาดอะไรก็ไม่รู้ 5 เวลา คือระดับผู้ใหญ่ด้วยนะ ข้าราชการระดับผู้ใหญ่เขาพูดในที่ประชุมเราก็ไม่ได้ตอบอะไร บางคนก็พอสิ้นเดือนก็มีการสังสรรค์ ประชุม จัดงานเลี้ยงตามที่ต่าง ๆ ถ้าพวกมุสลิมไม่เข้าไปก็หาว่าแบ่งแยก ไม่เข้าพวก ไม่ร่วมงาน ทั้ง ๆ ที่งานเลี้ยงก็มีข้อห้ามของพวกอิสลาม ก็มีบ้างในทำนองนี้ผู้ใหญ่เขาก็พูดว่า ‘มุสลิมเนีย งานเลี้ยง งานส่งเสริมอะไรก็ไม่เคยเข้าร่วมสมาคมเฮฮากับพรรคพวก พยายามจะแบ่งแยก’ ที่จริงไม่ใช่แบ่งแยก คืองานเลี้ยงเขาก็กินเหล้า กินกับข้าวกินหมู กินอะไรได้ทุกอย่าง แต่เราอิสลามก็มีข้อบังคับข้อจำกัด งานเลี้ยงนี้เพื่ออะไร เพื่อเฮฮา สังสรรค์มันเป็น

ข้อห้ามของอิสลามอยู่แล้วเขาไม่ให้ ในทางอิสลาม คือ สนุกสนานเฮฮาอย่างนี้ ทางอิสลามไม่ส่งเสริมและเป็นข้อห้ามด้วย ทางไทยพุทธเขาก็ไม่เข้าใจในเรื่องแบบนี้ เรา ก็พยายามชี้แจงให้เขาว่า อิสลามเป็นอย่างนี้ๆ ข้อห้ามอย่างนี้ๆ ต้องละหมาด 5 เวลา นะ แม้ว่า จะเป็นเวลาราชการก็ตาม ถึงเวลาละหมาดก็ต้องละหมาด แล้วที่ละหมาดก็ไม่ใช้ จะเสียเวลานาน”

การแต่งกาย

การแต่งกายเป็นสิ่งที่ เป็นลักษณะเด่นซึ่งสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะมุสลิมะฮ์ที่มีการแสดงตัวตนผ่านการแต่งกายนั้นก็เช่นกัน

นายเลาะ กล่าวว่า การที่ข้าราชการคิดว่า ตนเองเป็นนายของประชาชน ดังนั้น ประชาชนที่เข้ามาติดต่อกับหน่วยงานทางราชการนั้นต้องตามใจข้าราชการ ต้องรอและฟังคำสั่ง ดังเช่นหน่วยงานบางหน่วยงานที่ยังไม่ยอมรับการแต่งกายของมุสลิม โดยเฉพาะสตรีมุสลิม “ถึงแม้ว่าโดยหลักการ เขาจะอนุโลมให้ปฏิบัติได้ แต่ด้วยความนึกคิด และทัศนคติของเพื่อนข้าราชการ และหัวหน้าหน่วยงานที่นับถือศาสนาอื่น มักจะดูถูกมุสลิมที่แต่งกายด้วยอิญาบนี้ ด้วยสายตาที่ไม่ค่อยจะเป็นมิตรเท่าที่ควร บางครั้ง บางคราวกลายเป็นเรื่องที่เป็นอุปสรรคที่จะก้าวหน้า”

เมื่อถามถึงข้าราชการครูที่ไม่ใช่มุสลิมที่ทำงานอยู่ด้วยกันเป็นอย่างไรบ้าง นางณิ เล่าให้ฟังว่า “ปัญหาคือมุสลิมกับไทยพุทธตอนนี้มีเรื่อง ‘อิญาบ’ เขาไม่ค่อยชอบเราแต่งชุดกากีแล้วมาคลุมอีกทีหนึ่ง เขาบอกว่าเอาหัวมังกุท้ายมังกรพวกนายเวลาประชุมเขาจะว่ากันแบบนี้ เรารู้สึกเสียดสีพวกเราทั้ง ๆ ที่เขาไม่ได้บอกโดยตรงว่าชุดกากีนี้แต่งได้ให้โอกาสมุสลิมแต่งชุดอิญาบได้” เมื่อถามถึงการแต่งกายของนางณิว่า แต่งไปทำงานด้วยหรือไม่

นางณิ กล่าวว่า “แต่ง แต่เขาว่าเราก็อะเจย ๆ อยากว่ากั๊ว บางทีเขาไปตรวจที่โรงเรียนเขาก็ถามว่า รับเงินเดือนจากประเทศไหนถึงแต่งตัวแบบนี้ บางทีเขาก็ว่ากัน”

นายอับดุลย์ เล่าให้ฟังเรื่องการแต่งกายของมุสลิมว่า “การแต่งกายของมุสลิมในสิ่งจังหวัดชายแดนภาคใต้จะแตกต่างจากที่อื่น เช่น การคลุมผมของผู้หญิงนี้จะปกปิดส่วนอื่นยกเว้นใบหน้า ตรงนี้คือความแตกต่างระหว่างไทยพุทธกับไทยมุสลิมจะดูออกอย่างชัดเจนไม่เหมือนกัน แต่ว่าบางส่วน เช่น วัยรุ่นจะมีการแต่งกายคล้ายคลึงกัน” เมื่อถามถึงปัญหาของมุสลิมที่เป็นข้าราชการตอนทำงานว่ามีอะไรบ้างนั้น นายอับดุลย์เล่าว่า ปัญหาของข้าราชการที่เป็นมุสลิมเคร่งครัดจะไม่ได้รับความเป็นธรรม

“มุสลิมที่เป็นผู้หญิงจะต้องคลุมฮิญาบพอเรายืนยันว่าไม่คลุมไม่ได้ต้องคลุมเพราะเป็นเรื่องศาสนา พอเราพูดแบบนี้หัวหน้าจะไม่ค่อยพอใจ จะต่อเนืองไปสู่การกลั่นแกล้งต่าง ๆ นานา ระดับหัวหน้าไม่เข้าใจระบบของศาสนาอิสลาม สมัยก่อนแย่กว่า เขาไม่เปิดโอกาสเลย”

นายเยาะ กล่าวว่า “ข้าราชการมุสลิมที่เป็นเพศหญิง จะมีปัญหามากเกี่ยวกับหน่วยงานของทางราชการทุกหน่วยงาน คือ ข้าราชการไม่ยอมรับมุสลิมผู้หญิงที่คลุมฮิญาบไปทำงานแต่มีบางหน่วยงานที่ยอมรับและบางหน่วยงานไม่ยอมรับ จะมองว่าทำไมต้องคลุมหน้าหรือเป็นความต้องการที่จะแบ่งแยก ซึ่งจุดเล็ก ๆ น้อย ๆ ทั้งหมดนี้คือความไม่เข้าใจในเรื่องของหลักการศาสนา ว่าทำไมผู้หญิงต้องคลุมผ้า ต้องปิดหน้า จึงเกิดความคลางแคลงใจขึ้นมา เขามองว่าถ้าคลุมผมแล้วอยู่หน่วยงานนี้ไม่เหมาะสมกับหน่วยงาน เพราะหน่วยงานมีแบบฟอร์มเกี่ยวกับการแต่งกาย เมื่อผู้หญิงมุสลิมคลุมผ้า เขาก็มองในแง่ลบ แต่สำหรับหลักการของศาสนาอิสลามจะถือเป็นเรื่องใหญ่ ‘ผู้หญิงเส้นผมสักเส้นหลุดออกมาให้เพศตรงข้ามมองเห็นได้ อัลเลาะห์จะลงโทษพันปีในวันอาคีเราะห์’ แต่เราอยู่ในโลกนี้ 50 ปียังไม่ถึงเลย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นหลักการของศาสนาอิสลาม และมุสลิมก็อยู่ในสังคมแต่ทำไมเรื่องคลุมผมถึงเป็นข้อห้ามของสังคม มุสลิมทำตามประเพณีของศาสนาอิสลามตามกฎหมาย ทำไมต้องเอาข้อนี้มาเป็นข้อแตกต่างระหว่างสังคมล่ะ คนที่มองอย่างนี้คือคนที่ไม่เปิดอก ไม่ยอมรับในสังคมโลก ถ้าคนเข้าใจว่าโลกมีทุกศาสนาประกอบกันเราก็ต้องเปิดอก”

จากคำบอกเล่าทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ที่แสดงออกถึงความรู้สึกของตนผ่านเรื่องเล่า ต่าง ๆ ด้วยความเชื่อว่า ‘บ้านคนไทยเขามายึดเมืองปัตตานี’ หรือความหมายของคำว่า “แขก” ซึ่งมีนัยทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญว่า “เวลาคนไทยเรียกว่า ‘แขก’ จะโกรธมากเลยเพราะคำนี้หมายถึงเราอพยพมาจากที่อื่น เขาจึงเรียกว่า ‘แขก’ ไซ้ไหม ! นั่นหมายถึงผู้ที่มาอยู่อาศัย แต่จริง ๆ แล้วเมืองนี้เป็นของเรา...” “เหตุที่โกรธเพราะเราไม่ใช่แขก เราเป็นคนไทยจะเป็นพวกแขกได้ไง...” อันนำไปสู่ปัญหาความไม่เข้าใจต่าง ๆ ตามมา ด้านความถนัดของการใช้ภาษาเพื่อเป็นการนิยามตนเองว่าเป็นใครโดยการ “พูดมุสลิม” หรือ “พูดอิสลาม” เพราะต่างฝ่ายต่างไม่เข้าใจภาษาซึ่งกันและกัน ก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งตามมา เนื่องมาจากการแปลความหมายที่ไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะคนรุ่นก่อนจะพูดภาษาไทยไม่ค่อยได้ “เพราะชาวบ้านมีเปอร์เซ็นต์สูงที่ใช้ภาษาไทยไม่ค่อยถนัด คือพูดได้แต่ไม่ค่อยคล่องหรือไม่ค่อยกล้าพูด เพราะกลัวเพี้ยนหรือโดนหัวเราะเยาะ...” “ส่วนครูเมื่อเวลาสอนหนังสือในห้องเรียน ก็จะใช้ภาษามุสลิม

เวลาไปติดต่ออำเภอจึงใช้ภาษาไทยมันถนัดภาษาเราเองมากกว่า” มีความเคร่งครัดในการประกอบพิธีกรรมโดยเชื่อว่า “การละหมาดเป็นการภักดีต่ออัลเลาะห์เป็นสิ่งสำคัญที่สุด” การไม่เข้าร่วมรับประทานอาหาร “หะรอม” การแสดงตัวตนผ่านเครื่องแต่งกายที่มีลักษณะเฉพาะ ผู้หญิงจะสวมชุด “ฮิญาบ” ผู้ชายจะนิยมนุ่งโสร่ง สวมหมวกขาวหรือโพกผ้า หรือสวมชุด “โตะะ” และ “ข้าราชการมุสลิมที่เป็นเพศหญิง จะมีปัญหาหากเกี่ยวข้องกับหน่วยงานของทางราชการทุกหน่วยงาน คือ ข้าราชการไม่ยอมรับมุสลิมผู้หญิงที่คลุมฮิญาบไปทำงานแต่มีบางหน่วยงานที่ยอมรับและบางหน่วยงานไม่ยอมรับ จะมองว่าทำไมต้องคลุมหน้าหรือเป็นความต้องการที่จะแบ่งแยก” จนกระทั่งไม่เข้าร่วมพิธีกรรมที่ไม่ถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลาม

การดำรงอัตลักษณ์ของชุมชนริอเสาะออก

จากภาษาและวาทกรรมของทั้งสองฝ่ายที่อ้างว่า การเป็นพวกเดียวกันหมายถึงการแสดงออกทางภาษา “พูดมุสลิม” หรือ “พูดอิสลาม” และอีกฝ่ายหนึ่งอ้างความเป็นวัฒนธรรมหลวงว่าต้อง “พูดภาษาไทย” ซึ่งหมายถึง การใช้อำนาจผ่าน “ภาษาไทย” โดยนัยถึงการเป็นผู้มีการศึกษาด้วยนั้น เป็นการต่อต้านอำนาจและวาทกรรมซึ่งกันและกันหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นขั้วเดียวกันที่ผลัดออกจากกัน ในที่นี้หมายถึงมุสลิมจะนิยามความหมาย การแสดงออกผ่านภาษาของตนเองว่าภาษามุสลิมหรือภาษาอิสลามเองนั้น (ภาษามลายู) ก็ดีไม่แพ้ภาษาทางภาคกลางหรือภาษาไทย เป็นการแสดงถึงการไม่ยอมจำนนต่ออำนาจความเป็นวัฒนธรรมหลวง และพยายามรักษาภาษาของตนไว้ก่อให้เกิดความขัดแย้งและความไม่เข้าใจต่อข้าราชการที่เป็นไทยพุทธที่ถูกส่งมาปกครองจากส่วนกลางซึ่งไม่เข้าใจวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่ที่เป็นคนต่างศาสนา

ดังนั้นจากคำบอกเล่าถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ที่เกิดขึ้นที่ผ่านช่วงเวลาต่าง ๆ ประชาชนในตำบลริอเสาะออกได้พยายามแสดงออกให้เห็นถึงความเชื่อของตนผ่านความเคร่งครัดในการประกอบศาสนกิจและการประพฤติตามหลักการของศาสนาอิสลาม ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารซึ่งมีที่ไปที่ไปเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์มาเป็นเวลานานและการที่เห็นว่า “มุสลิมต้องสามารถพูด อิสลาม” ได้ โดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ที่ไม่เคยติดต่อกับกลุ่มอื่นที่ต่างจากวัฒนธรรมของตน ยังไม่สามารถพูดภาษาอื่นได้เลย ดังนั้นการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ จึงส่งผ่านด้วยภาษามลายู ดังนั้นการใช้ภาษามลายูในชุมชนแห่งนี้ยิ่งย้าลักษณะของความเชื่อดังกล่าวได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเรื่อง

ความเข้าใจของสังคมมุสลิมเรื่องการแต่งกายที่ต้องถูกต้องตามหลักการของศาสนา และต้องยึดถือปฏิบัติกัน ถึงแม้ว่าจะมีการขัดกับระเบียบของทางราชการที่กำหนดไว้ แล้วก็ตามเช่น การกำหนดชุดของข้าราชการจะต้องเป็นอย่างไร จึงมีปรากฏให้เห็นเป็น ความขัดแย้งขึ้นมา อันเนื่องมาจากวัฒนธรรมของรัฐไทยที่ไม่เอื้อต่อความหลากหลายได้ กระทั่งกับประเพณีพิธีกรรมที่นำเสนอในส่วนที่เป็นข้อห้ามต่าง ๆ ยังเป็นส่วนหนึ่งของ สาเหตุของการไม่เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างข้าราชการไทยพุทธและประชาชน ชาวมุสลิมถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่ ‘เขา’ คิดว่าไม่น่าเสียหายอะไรแต่ ‘เรา’ ไม่สามารถ ปฏิบัติได้มันเป็นข้อห้ามด้วยเช่นกัน แต่การขัดกันต่อต้านอำนาจต่าง ๆ ซึ่งมีที่มาจาก ความไม่เข้าใจความต่างทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งไม่เหมือนกัน

เมื่อข้อขัดแย้งขึ้นมามีปะทะกัน การไม่ยอมจำนนของอำนาจทั้งสองฝ่ายจึงเกิด เป็นความขัดแย้งขึ้นมาซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น “การปะทะของสิ่งที่มันเป็นข้อเดียวกัน” ข้อเดียวกันในที่นี้หมายถึงความคิดว่าวัฒนธรรมของตนดีกว่าวัฒนธรรมของกลุ่มอื่น และแสดงอัตลักษณ์ของตนออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ดังนั้น ความคิดที่ว่าวัฒนธรรมของ ตัวเองดีจึงเป็นข้อบก เมื่อข้อบกสองข้อมาเจอกันจึงมีแรงผลักดันออกจากกันไม่สามารถ เข้ากันได้ เหมือนแม่เหล็กที่มีขั้วเหมือนกันจึงไม่สามารถประสานกันได้และเบี่ยงออก จากกัน การเบี่ยงออกจากกันนี้เองจึงเกิดการนิยามความเป็นตัวตนใหม่ออกมา เช่น “ถ้าเป็นมุสลิมต้องพูดภาษามลายู” หรือ ต้องแต่งกายให้แสดงออกอย่างชัดเจนถึง ความเป็นมุสลิม เช่น ถ้าเป็นผู้หญิงต้องคลุมผ้า หรือการไม่เข้าร่วมสังสรรค์ในงานเลี้ยง ที่มีอาหารไม่ถูกต้องตามหลักการ แต่ถ้ามองในแง่ของความหลากหลายทางด้าน วัฒนธรรมอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มที่ถ้าต่างฝ่ายต่างสามารถเข้าใจซึ่งกันและกัน ให้ คุณค่าของวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ความสงบและสันติจะเกิดขึ้นในสังคมและเปรียบ เสมือนมีขั้วแม่เหล็กที่มีทั้งขั้วบวกและขั้วลบ ที่จะสามารถดึงดูดเข้าหากันโดยยังดำรงไว้ ซึ่ง อัตลักษณ์ของตน ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าความถึงการแสดงออกทางภาษา การแต่งกาย พิธีกรรม เพียงอย่างเดียว ยังคงรวมถึงการแสดงอัตลักษณ์ออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ตามวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมด้วย และลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่จะละเลยเสียไม่ได้ เพราะเมื่อกล่าวถึงสังคมมุสลิมในชุมชนรีสะออกจึงมีลักษณะดังนี้คือ มีความสำนึก ทางประวัติศาสตร์ของตนเอง มีการนับถือศาสนาอิสลามเป็นระบอบในการดำเนิน ชีวิต ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของตน และใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่และเป็นลักษณะเฉพาะของ มุสลิมในชุมชนรีสะออกแห่งนี้

ยุทธศาสตร์สันติวิธี : เพื่อให้คุณค่าความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม

มุสลิมนั้นความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามเป็นส่วนสำคัญที่จะนำมาวิเคราะห์ชุมชนแห่งนี้ แต่เนื่องจากยังคงมีสถานะของความเป็นมนุษย์ ซึ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตนเองผ่านกาลเวลา สถานที่ สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน จึงไม่ใช่เรื่องราวของการเปลี่ยนแปลงศาสนา แต่เป็นการสร้างความเข้าใจใหม่ในการเปลี่ยนแปลง “คน” โดยชี้ให้เห็นว่าความต่างต่างนั้นมีคุณค่าและเป็นต้นทุนทางสังคมอันจะเอื้อให้เกิดความแข็งแกร่งในการอยู่ร่วมกัน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่มีสถานะพิเศษคือมีความพร้อมที่จะปรับตัวและเปลี่ยนแปลงได้โดยมีศาสนาอิสลามเป็นแกน ดังนั้นการนิยามและการให้ความหมายใหม่เกี่ยวกับ “ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม”⁴ ที่ค่านึงว่ามีคุณค่า เพราะเป็นแหล่งสำคัญของปัญญา และปัญญาเป็นต้นทุนของสังคมที่สำคัญในประเทศที่มีวัฒนธรรมหลากหลายจะเป็นประเทศที่มีแหล่งปัญญามากขึ้น และจะทำให้มีโอกาสดีกวักดูดต่าง ๆ ที่เกิดแก่ชาติด้านเมืองได้ดีขึ้น เพราะมีแนวความคิดและทางเลือกให้พิจารณาในการแก้ปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการพยายามจัดตั้งศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างข้าราชการและประชาชนชาวไทยมุสลิม (สรุปผลการดำเนินงานประจำปี 2541 ศอ.บต., 2541 และเอกสารประกอบการประชุมพิเศษ ประจำปี 2539 โครงการปฐมนิเทศข้าราชการ พนักงานเทศบาล และพนักงานรัฐวิสาหกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2539) โดยเข้าใจถึงอัตลักษณ์ของชุมชนมุสลิมและนโยบาย “สันติวิธี” (สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ, 2544 : 184-195) นั้นแสดงให้เห็นถึงการพยายามทำความเข้าใจ และให้คุณค่ากับความหลากหลาย อันเนื่องมาจากในอดีตที่ผ่านมาปัญหาของการไม่เข้าใจความหลากหลายนั้นก่อให้เกิดปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงปัญหาทางด้านจิตวิทยาอันมีผลสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันและมีความซับซ้อนของปัญหามากยิ่งขึ้น

⁴ ดูเพิ่มเติมในบทความเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคงที่ยั่งยืน” โดย รศ.ดร.มารค ตามไท หน้า 163-164. ในบทความเรื่อง “นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2542-2546)” และ “วิเคราะห์นโยบายจังหวัดชายแดนภาคใต้: ความมั่นคงบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม”, สถาบันยุทธศาสตร์สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ, สันติวิธี : ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

ดู สรุปผลการดำเนินงานประจำปี 2541 ศอ.บต., ยะลา : เสริมการพิมพ์, 2541. และเอกสารประกอบการประชุมพิเศษ ประจำปี 2539 โครงการปฐมนิเทศข้าราชการ พนักงานเทศบาล และพนักงานรัฐวิสาหกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, ยะลา : เสริมการพิมพ์, 2539.

การแสวงหาอัตลักษณ์ร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม จึงมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย โดยเน้นที่การตระหนักถึงคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็น การอบรมปฐมนิเทศข้าราชการก่อนลงพื้นที่ปฏิบัติงานจริง โดยการอบรม ปฐมนิเทศข้าราชการนั้น ก็เพื่อให้เข้าใจวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่ โดยการเรียนรู้ข้อควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ ทั้งนี้ยังมีการกิจและนโยบายในด้านต่าง ๆ คือ 1. ด้านการรักษาความสงบ 2. ด้านการเมืองการปกครอง 3. ด้านสังคมจิตวิทยา 4. ด้านการบริการนโยบาย 5. ด้านการต่างประเทศ 6. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ 7. ด้านการประชาสัมพันธ์ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างข้าราชการและประชาชนชาวไทยมุสลิมทั้งนี้ก็เพื่อการสร้างความเข้าใจอันดีโดยการให้ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน การจัดสัมมนาเชิงวิชาการ การเน้นให้ผู้นำมุสลิมมีส่วนในการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาชุมชนของตนโดยยังธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตน และร่วมกันหาวิธีในการแก้ไขปัญหาในท้องที่ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาทางการศึกษา เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งการยอมรับและการให้คุณค่าทางด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยการปรับเปลี่ยนการดำเนินของนโยบายดังกล่าว รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ที่มีการปรับเปลี่ยนในการเรียนรู้และทำความเข้าใจมากยิ่งขึ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เองจึงเปรียบเสมือน “การเปิดพื้นที่” ในการอยู่ร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดความสงบและสันติ พร้อมต่อการปรับตัวท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก

แต่อย่างไรก็ตามสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ในอนาคตยังต้องดูกันอีกต่อไป เนื่องจากในช่วงนี้ยังถือเป็นยุคของการเปลี่ยนผ่านเพื่อทำความเข้าใจชุมชนและให้ความเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น และมีความเคลื่อนไหวของชุมชนเองที่พยายามแสดงอัตลักษณ์ออกมาและต้องการพื้นที่ทางสังคมมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งแก้ปัญหาโดยการปรับเปลี่ยนนโยบายเท่านั้น ยังไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในส่วนนี้จึงต้องมีการระดมความคิดร่วมกันว่าจะทำอย่างไรในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งพิจารณาปรากฏการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ด้วยความเข้าใจ หากละเลยความรู้สึก และมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเองจะไม่สามารถทำความเข้าใจรากเหง้าของปัญหาที่เกิดขึ้นและไม่สามารถจัดการแก้ไขสภาพปัญหาจริงได้เลย

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. กระทรวงมหาดไทย. 2529. **ทำเนียบสถิติของจังหวัดและอำเภอในประเทศไทย**, โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, กรมการปกครอง,
- คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. 2531. **การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยการศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวสตูล** ปัตตานี ยะลา นราธิวาส. ม.ป.ท.
- จรัญ มะลูลีม, กิตติมา อมรทัต, พรพิมล ตรีโชติ. 2539. **ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุลสารแลใต้. 2529. กรุงเทพฯ : สยามสมัย.
- ประพันธ์ ฤทธิวงศ์, เกียรติประวัติศาสตร์เมืองรือเสาะ, 2542. **ก็...เพื่อรือเสาะ**, หนังสือประชาสัมพันธ์อำเภอ รือเสาะ และสรุปผลงานสุขาภิบาลอำเภอ รือเสาะ คู่มือการติดต่อราชการสำหรับประชาชน เนื่องในโอกาสได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบล ในปี 2542. ม.ป.ท.
- ประมวลข้อมูลสถิติที่สำคัญของประเทศไทย พ.ศ. 2541 สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. 2541 กรุงเทพฯ : กองคลังข้อมูลและสนเทศสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ. 2544. **สันติวิธี : ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรุปผลการดำเนินงานประจำปี 2541 คอ.บต. 2541. ยะลา : เสริมการพิมพ์.
- สุริชัย หวันแก้ว. 2544. เรื่อง สถานภาพผลงานวิจัยเกี่ยวกับพลวัตการปรับตัวของสังคมไทย เรื่อง “กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ”. (ฉบับปรับปรุงแก้ไข 24 มิถุนายน)
- สุริชัย หวันแก้ว. 2545. **โลกกว้าง-จิตแคบ : สู่ทางเลือกเลือกทางวัฒนธรรมและความเป็นไทยในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเด็ก
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. 2531. **กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม**. กรุงเทพฯ : กองทุนสง่า รุจิระอัมพร.
- หน่วยพัฒนาการอำเภอ รือเสาะ. 2539. **ประวัติอำเภอ รือเสาะ**. ม.ป.ท. (เอกสารอัดสำเนา).

อลิสา ทะสาเมาะ. 2543. **ความสำนึกในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยมุสลิมในชุมชนเรือเสาะ**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อารง สุทธาศาสตร์. 2519. **ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้**. กรุงเทพฯ : พิทักษ์ประชา.

อารง สุทธาศาสตร์. 2527. **วารสารการศึกษาแห่งชาติ**. ปีที่ 18 ฉบับที่ 6 (สิงหาคม – กันยายน 2527) บรรณาธิการประจำฉบับ เพ็ญศรี อรุณรุ่ง. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.

เอกสารประกอบการปฐมนิเทศ ประจำปี 2539 โครงการปฐมนิเทศข้าราชการ พนักงานเทศบาล และพนักงานรัฐวิสาหกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. 2539. ยะลา : เสริมการพิมพ์.

BhaBha, Homi. 1994. “The Other Question”. **Location of Culture**. London : Routledge.

Marshall, Gordon. 1998. **A Dictionary of Sociology**. Oxford : Oxford University press.

Merton, Robert. 1998. **Social Theory and Social Structure**, 1975. (Quoted in A Dictionary of Sociology. Oxford : Oxford University press.

Myrdal, Gunar. 1944. **An American Dilemma: The Negro problem and modern democracy**. New York : Harper&Brothers.

Teeuw A and David K Wyatt. 1970. Hikaya Patani Vol.2 (The Hague : Nijhoff) Vol. 1.

A Dictionary of Sociology. 1998. Oxford : Oxford University press.

สัมภาษณ์ : นามสมมติ (ปี พ.ศ. 2543)

นายอนันต์ อายุ 57 ปี เป็นโต๊ะครูสอนศาสนาอยู่ในอำเภอเรือเสาะ สอนศาสนา ตั้งแต่ พ.ศ. 2514 นับเนื่องเป็นเวลา 37 ปีมาแล้ว เคยเผยแพร่ศาสนา เป็นธรรมจาริกของอำเภอและจังหวัด, ที่บ้าน : ตำบลเรือเสาะออก

- นายอับดุลย์ อายุ 36 ปี อาชีพนักการเมืองท้องถิ่น ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเทศมนตรี
ตำบลรือเสาะและกรรมการมัสยิดกลางรือเสาะ, ที่บ้าน : ตำบลรือเสาะ
ออก
- นายเยาะ อาชีพพนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)
มีหน้าที่ในการปล่อยสินเชื่อให้บริการคำแนะนำในการประกอบอาชีพของ
นายจ้างเพื่อการลงทุน : ตำบลรือเสาะออก
- นายเลาะ อายุ 44 ปี เป็นผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่ง
มีอาชีพเสริมคือ ทำสวนและเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาของ ศอ.บต.,
ที่บ้าน : ตำบลรือเสาะออก
- นางณี อายุ 48 ปี อาชีพรับราชการครู, ที่บ้าน : ตำบลรือเสาะออก
- นายดุลย์ อายุ 51 ปี อาชีพครู, ที่บ้าน : ตำบลรือเสาะออก